

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В УКРАЇНІ

PECULIARITIES OF INFORMATIVE RELATIONS IN THE FIELD OF PROTECTION OF THE PERSONAL DATA IN UKRAINE

Саєнко М.І.,

к.ю.н., доцент кафедри теорії держави і права,
конституційного права і державного управління

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

У статті розглянуто особливості правового регулювання інформаційних відносин у сфері персональних даних, які виникають у зв'язку з обробкою (збиранням, зберіганням, використанням, поширенням) та захистом персональних даних, що необхідно для запровадження адекватного юридичного механізму в національну юридичну практику для ефективної реалізації положень Конституції України.

Ключові слова: правове регулювання, персональні дані, захист персональних даних, інформація про фізичну особу.

В статье рассматриваются особенности правового регулирования информационных отношений в сфере персональных данных, возникающих в связи с обработкой (сбором, хранением, использованием, распространением) и защитой персональных данных, что необходимо для введения адекватного юридического механизма в национальную юридическую практику для эффективной реализации положений Конституции Украины.

Ключевые слова: правовое регулирование, персональные данные, защита персональных данных, информация о физическом лице.

Studies of legal regulation of relations in the sphere of information of personal data arising in connection with the processing (collection, storage, use, distribution) and the protection of personal data is necessary to establish an adequate legal mechanism in national legal practices that contribute to the effective implementation of the provisions Constitution of Ukraine.

Key words: regulation, personal data, information about an individual.

Персональні дані як найбільш вразлива та важлива для людини інформація займають специфічне місце в системі суспільних відносин як в Україні, так і за кордоном. Стрімка розбудова інформаційного суспільства спонукає дедалі більше вчених-юристів вивчати юридичну природу та закономірності такого досить давнього міжнародно-правового засобу боротьби з порушенням прав людини, як захист її персональних даних. Саме концепція безпеки обігу персональних даних пропонується деякими правниками як найоптимальніше вирішення гуманітарних криз сьогодення.

Сьогодні інформація персонального характеру все частіше розглядається як економічно вигідний товар і як джерело влади. Тим часом інформаційна сфера є одним із найважливіших напрямків реалізації інтересів особи, котрі, у свою чергу, разом з інтересами держави та суспільства в інформаційній сфері, складають інформаційну безпеку України.

У сучасному світі практично неможливо уникнути ідентифікації, але заборонити зберігати інформацію персонального характеру, обробляти її та використовувати з метою, не узгодженою з її суб'єктом, можливо й, безумовно, необхідно. Заходи щодо гарантування безпеки та запобігання незаконних дій із персональними даними отримали легальне закріплення через визначене поняття «захист персональних даних».

Основні засади державної інформаційної політики та управління інформаційною сферою розкриті в працях І. Арістової та К. Белякова. У контексті концепції захисту прав і свобод людини в останні роки з'явилися праці вітчизняних науковців, в яких досліджуються окремі аспекти проблем реалізації прав людини у сфері інформаційних відносин (В. Гавловський, Р. Каложний, Б. Кормич, В. Цимбалюк, М. Швець, Г. Чанишева); захисту персональних даних фізичної особи (А. Баранов, В. Брижко, Ю. Базанов, В. Галаган, А. Марущак, О. Жуковська, А. Пазюк, Р. Чанишев, А. Чернобай та ін.).

Метою статті є висвітлення проблем сучасного правового регулювання інформаційних відносин у сфері захисту персональних даних та визначення шляхів їх вирішення,

розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи правового регулювання суспільних інформаційних відносин.

Захист інформації про особу гарантовано Конституцією України. Частина друга статті 32 Конституції України не допускає збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Але вітчизняним законодавством не повністю визначено режим збирання, зберігання, використання та поширення інформації про фізичну особу. Закон України «Про інформацію» закріплює лише загальні принципи доступу громадян до інформації, що стосується їх особисто. Механізм реалізації зазначеного права належним чином не визначений. Відсутнє й регулювання використання конфіденційної інформації про фізичну особу.

Статтею 11 Закону України «Про інформацію» встановлено, що інформація про фізичну особу – це сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про особу [1].

Основними даними про фізичну особу (персональними даними) є: національність, освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження. Джерелами документованої інформації про фізичну особу є видані на її ім'я документи, підписані нею документи, а також відомості про особу, зібрані державними органами влади та органами місцевого самоврядування в межах своїх повноважень. Законом встановлено заборону збирання, використання та поширення конфіденційної інформації про фізичну особу без її попередньої згоди, за винятком випадків, передбачених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту, прав та свобод людини. До конфіденційної інформації, зокрема, належать свідчення про особу (освіта, сімейний стан, релігійність, стан здоров'я, дата і місце народження, майновий стан та інші персональні дані).

Під нормативно-правовим регулюванням захисту персональних даних слід розуміти здійснюване державою за допомогою права і сукупності правових засобів упо-

рядкування, юридичне закріплення, охорону та розвиток суспільних відносин у сфері захисту персональних даних. Дослідження значної кількості дефініцій поняття «персональні дані» показало, що всі вони майже тотожні. Чинне національне законодавство дає таке визначення поняття «персональні дані» – це відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована (ст. 2 Закону України «Про захист персональних даних») [2]. На нашу думку, під поняттям «персональні дані» слід розуміти дані про живу людину, яка ідентифікована або може бути ідентифікована на основі цих даних або на основі цих даних і додаткової інформації, що може потрапити до особи, яка контролює дані, і які містять вираження ставлення до цієї людини і вказівку на певну мету або плани відносно цієї людини з боку особи, яка контролює дані, або іншої особи.

Майже тотожне визначення містить Акт про захист персональних даних Великобританії (Data Protection Act 1998) [3]. Дане визначення є конкретизованим та, що найголовніше, робить акцент саме на мету використання інформації про фізичну особу, яка відповідно до положень ст. 6 Закону України «Про захист персональних даних» обов'язково має бути сформульована в законах, інших нормативно-правових актах, положеннях, установчих чи інших документах, які регулюють діяльність володільця бази персональних даних та відповідають законодавству про захист персональних даних.

На сьогодні Радою Європи, членом якої є Україна, прийнято більше ста правових документів, рекомендацій тощо, спрямованих на врегулювання суспільних відносин в інформаційній сфері [4, с. 73–74] зокрема, Директива 95/46/ЄС Європейського парламенту і Ради від 24 жовтня 1995 року «Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних», Директива 97/66/ЄС Європейського парламенту і Ради від 15 грудня 1997 року «Про обробку персональних даних і захист права на невтручання в особисте життя в телекомунікаційному секторі» та Конвенція № 108 Ради Європи від 28 січня 1981 року «Про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру» (підписано від імені України 20 серпня 2005 року), які були враховані під час підготовки проекту Закону про захист персональних даних.

Відповідно до наведеної Конвенції № 108 персональні дані – це будь-яка інформація про фізичну особу, що ідентифікована або може бути ідентифікована [5]. Необхідно підкреслити, що зазначена Конвенція вважається першим міжнародним документом про взаємні права та обов'язки, що містить загальноєвропейські норми (станданти), що створюють умови регулювання суспільних відносин у сфері захисту персональних даних. Норми Конвенції є імперативними, тобто такими, від яких країни, які до неї приєдналися, не можуть відступати. Відповідно до положень цієї Конвенції приведення національного законодавства у відповідність до її положень повинно відбуватися не пізніше вступу в дію Конвенції на території відповідної країни. Країни, що підписали зазначений документ, мають керуватися ним під час розгляду всіх питань, пов'язаних із захистом персональних даних, які обробляються або не обробляються в автоматизованих системах різного призначення.

Так, згідно зі статтею 1 цієї Конвенції її метою є забезпечення на території кожної Сторони для кожної особи, незалежно від її національності або помешкання, поважання її прав і основних свобод, зокрема, її права на недоторканність особистого життя стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру, що її стосуються.

Згідно зі статтею 6 вказаної Конвенції дані особистого характеру, що свідчать про расову належність, політичні або релігійні чи інші переконання, а також дані особистого характеру, що стосуються здоров'я або статевого жит-

тя, не можуть піддаватися автоматизованій обробці, якщо внутрішнє право не забезпечує відповідних гарантій.

З метою забезпечення захисту персональних даних у національному інформаційному просторі та взаємодії країн-учасниць Конвенції кожна країна призначає уповноважений орган, назву і адресу якого необхідно вказати в повідомленні, яке надсилається до Генерального Секретаря Ради Європи [6, с. 34–35]. Згідно із Законом Німеччини «Про подальший розвиток обробки даних і захисту даних» від 20 грудня 1990 року персональні дані – це конкретні дані про особисті або майнові відносини встановленої або установлюваної фізичної особи.

Ідентифікація – це надання об'єкту унікального імені або числа. Встановлення справжності полягає в перевірці, чи є особа або об'єкт, який перевіряється, насправді тим, за кого себе видає [7, с. 157–158]. Ідентифікаційні документи фізичної особи – це документи у вигляді картки встановленого зразка, що є матеріальним носієм інформації про фізичну особу персонального характеру, яка міститься в певному реєстрі.

Положення міжнародних стандартів передбачають для всіх суб'єктів інформаційних відносин обов'язок, щодо якого персональні дані повинні:

- бути отримані законним шляхом;
- оброблятися за згодою на це суб'єкта даних і в кількості, мінімально необхідній для визначеної діяльності;
- бути точними і оновлюватися;
- використовуватися тільки в суворо визначених цілях;
- бути доступними для суб'єкта даних та захищеними від несанкціонованого доступу.

Правове регулювання захисту персональних даних в Україні здійснюється на основі Конституції України, Законів України «Про захист персональних даних», «Про інформацію» та ін. Національні стандарти захисту персональних даних в Україні знаходяться на зародковому рівні. Україна лише намагається на правовому рівні закріпити загальні засади захисту (визначити інформацію, що відноситься до персональних даних; порядок роботи уповноваженого державного органу з питань захисту персональних даних; побудови механізму захисту і т.д.). Закон України «Про захист персональних даних» запровадив прогресивні норми, які покликані охороняти конфіденційні дані та приватну інформацію громадян під час їх обробки та зберігання в різноманітних базах даних. При цьому Закон все ж є базовим документом, на основі якого почалася та триває активна робота з розробки цілої низки підзаконних актів, що деталізують норми Закону на стадії їх практичного застосування.

Щодо паспортних даних, то до відомостей персонального характеру Комітетом за стандартами України в ДСТУ 3389-96 «ідентифікаційна картка особи – носій біометричної інформації» віднесено фото громадянина, ідентифікаційний номер, ПІБ (прізвище, ім'я та по-батькові), стать, місце та дата народження, особистий підпис, місце проживання (реєстрація), належність до військової служби, група крові, сімейний стан та відомості про дітей [8, с. 43–47].

Цікавим є те, що ідентифікаційний номер фізичної особи побудовано не як випадковий набір цифр. Знаючи порядок його формування, можна отримати конкретну інформацію про особу. Так, перші п'ять цифр означають дату народження людини. Відлік ведеться починаючи від 1 січня 1900 року. Наступні чотири цифри – порядковий номер людини серед тих, хто народився в один день. Дев'ятий знак означає статево-приналежність. Парне число – чоловічу, непарне – жіночу. Нарешті остання цифра ідентифікаційного номера – контрольне число. Принцип та порядок його застосування визначається Державною податковою адміністрацією та не розголошується з метою захисту від підробок. Проте практичне застосування ідентифікаційних номерів не є беззастережним питанням

ні в країнах, що мають досвід беззастережного запровадження багатоцільових (універсальних) ідентифікаторів, ні в країнах, які не вважають за потрібне їх введення [9, с. 123–125].

Оскільки ідентифікаційні номери передбачені для ідентифікації осіб, то будь-які ідентифікатори (критерії, за якими здійснюється ідентифікація) є персональними даними, що підпадають під дію міжнародних стандартів щодо захисту персональних даних. Будь-яка особа має природне, виключне право власності на відомості про неї. Це означає, що вона може володіти, користуватися та розпоряджатися відомостями про себе, як вважає за потрібне, з урахуванням чинного законодавства та норм суспільної моралі. Одночасно вона має право забороняти іншим суб'єктам використовувати свої персональні дані, окрім виключень, встановлених законом [10, с. 115–116].

Сьогодні в Україні інформаційна взаємодія баз персональних даних різних реєстрів не здійснюється, їх дані часто не сумісні, жоден із реєстрів не охоплює все населення країни [11, с. 38]. Наведене створює перешкоди під час здійснення ідентифікації фізичних осіб, а іноді й унеможливує отримання органами державної влади та органами місцевого самоврядування достовірної інформації про населення для виконання покладених на них завдань належним чином.

Існує думка, що один і той же ідентифікаційний номер може застосовуватись як податковий, номер соціального забезпечення, номер паспорту, номер посвідчення водія автотранспортного засобу тощо.

Необхідно зазначити, що ідентифікаційна пластикова картка існує майже у всіх країнах світу, зокрема, у Бельгії, Греції, Гонконгу, Єгипті, Малайзії, Німеччині, Південній Африці, США, Франції та інших країнах. Одночасно Конституція Португалії містить пряму заборону застосування багатоцільових ідентифікаційних номерів.

На нашу думку, на сьогоднішнє правове регулювання суспільних відносин в Україні щодо персональних даних у частині їх правового захисту є недостатнім.

Запровадження будь-якого «єдиного реєстру персональних даних» громадян України веде до загальної реєстрації всього населення. Зазначене як не сприятиме процесу захисту прав і свобод людини, так і не виключатиме можливості несанкціонованого використання конфіденційної інформації про фізичну особу. Водночас достовірною інформацією стосовно обліку громадян різних категорій необхідна не лише для виборчого процесу, а, передусім, для надання адресної допомоги, відстеження процесів міграції населення, планування народного господарства, попередження переміщень міжнародних терористів та екстремістських груп через територію країни тощо.

Правовий механізм захисту персональних даних являє собою систему взаємодіючих між собою елементів, се-

ред яких виділяють правові засоби реалізації прав особи, а також засоби охорони та захисту. Правові засоби реалізації включають в себе сукупність повноважень суб'єкта персональних даних. Засоби охорони включають заходи, спрямовані на недопущення порушення прав особи, пов'язаних з її персональними даними.

Ними є: наявність уповноваженого Верховної ради з прав людини, який виконує функції захисту персональних даних – з метою забезпечення виконання Уповноваженим функцій контролю за виконанням законодавства у сфері захисту персональних даних в Секретаріаті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини створено Департамент з питань захисту персональних даних; спеціальний Державний реєстр баз персональних даних – єдина державна інформаційна система збору, накопичення та обробки відомостей про зареєстровані бази персональних даних та ін. Засоби захисту призводять до відновлення порушених прав, спричинених неправомірними діями, і притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні правопорушень.

Слід відмітити, що такий елемент національного механізму захисту персональних даних, як застосування юридичної відповідальності займає особливе місце. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення законодавства про захист персональних даних» [12] встановлена адміністративна та кримінальна відповідальність за порушення законодавства у сфері захисту персональних даних, яка виступає в якості примусового засобу реалізації державного управління в сфері захисту персональних даних, як засіб забезпечення охорони прав суб'єктів персональних даних та як засіб застосування санкцій за вчинення адміністративних правопорушень та злочину. Потреба в автоматизованій обробці персональних даних залишається поза сумнівом, що, в свою чергу, викликає необхідність додаткового їх захисту. Враховуючи наведені, важливим питанням є співвідношення свободи та захисту [13].

Вирішення проблеми є можливим шляхом запровадження окремих реєстрів персональних даних, головним принципом функціонування яких буде цільове використання інформації про фізичну особу (наприклад, відповідні реєстри щодо податків, соціального та медичного забезпечення) [14].

З метою попередження залежності людини від одного-єдиного документа (картки, що містить багатоцільовий ідентифікаційний номер) питання правового регулювання захисту персональних даних потребує більш глибокого та змістовного аналізу діючих світових стандартів та широкого громадського обговорення.

Зазначене вище має підлягати обов'язковому врахуванню під час вироблення державної політики в інформаційній сфері щодо захисту персональних даних в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
2. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 року № 2297-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.
3. Data Protection Act 1998 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/29/contents>. – Title from the screen.
4. Інформаційне законодавство : Збірник законодавчих актів : у 6 т. / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка, І.С. Чиж. – Т.5. – Міжнародно-правові акти в інформаційній сфері. – К. : ТОВ Видавництво «Юридична думка», 2005. – С. 73–74.
5. Конвенція № 108 Ради Європи «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних». Страсбург, від 28 січня 1981 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/PDF/Ukrainian/108-Ukrainian.pdf>.
6. Брижко В.М. Інформаційне суспільство. Дефініції: людина. Її права, інформація, інформатика, інформатизація, телекомунікації, інтелектуальна власність, ліцензування, сертифікація, економіка, ринок, юриспруденція / [В.М. Брижко, О.М. Гальченко, В.С. Цимбалюк, О.А. Орехов, А.М. Чорнобров]; за ред. доктора юридичних наук, професора Р.А. Калюжного, доктора економічних наук М.Я. Швеця. – К. : «Інтеграл», 2002. – С. 34–35.
7. Комп'ютерна криптологія : [підручник] / за ред. В.К. Задірака, О.С. Олексюка. – К. : Вид-во «Збруч», 2002. – С. 157–158.
8. Гуцалюк М. Ідентифікація фізичних осіб в Україні / М. Гуцалюк // Правова інформатика. – 2005. – № 3(7). – С. 43–47.
9. Баранов А.А. Права человека и защита персональных данных / А.А. Баранов, В.М. Брижко, Ю.К. Базанов – К. : Государственный комитет связи и информации Украины, 2000. – С.123–125.

10. Баранов А.А. Защита персональных данных. / А.А. Баранов, В.М. Брыжко, Ю.К. Базанов. – К. : Национальное агентство по вопросам информации при Президенте Украины, 1998. – С. 115–116.

11. Базанов О.Ю. Щодо реєстрації, ідентифікації фізичних осіб та захисту персональних даних / О.Ю. Баранов, В.М. Брыжко // Правова інформатика. – 2004. – № 4. – С. 38–48.

12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення законодавства про захист персональних даних : Закон України від 02.06.2011 року No 3454-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2011_06_02/T113454.html.

13. Проект Рекомендації щодо забезпечення захисту персональних даних у базах персональних даних від незаконної обробки, а також від незаконного доступу до них [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zpd.gov.ua/R/perelik/perelik/0822%202011_IT_security.htm.

14. Наказ Уповноваженого ВР України з прав людини від 08.01.2014 р. № 1/02-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://esecretar.mcrf.ua/npd-doc.aspx?nmid=94&npid=15863>.

УДК 342.951

АДМІНІСТРАТИВНІ ПОСЛУГИ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА

ADMINISTRATIVE SERVICES IN THE FIELD OF CONSTRUCTION

Слончак В.В.,

здобувач кафедри адміністративного та фінансового права

Національний університет біоресурсів і природокористування України

У статті висвітлено виникнення адміністративних правовідносин у сфері будівництва. Проаналізовані нормативно-правові акти, що стосуються розвитку та процедури надання адміністративних послуг. Аналізуються проблемні питання взаємовідношення категорій «публічні послуги» та «адміністративні послуги». Розкриваються ключові ознаки адміністративної послуги у сфері будівництва. Запропоновано визначення поняття «адміністративні послуги у сфері будівництва».

Ключові слова: адміністративні послуги, публічні послуги, адміністративні послуги у сфері будівництва, модернізація публічних послуг, управління розвитком е-урядування.

В статье освещено возникновение административных правоотношений в сфере строительства. Проанализированы нормативно-правовые акты, касающиеся развития и процедуры предоставления административных услуг. Анализируются проблемные вопросы взаимоотношения категорий «публичные услуги» и «административные услуги». Раскрываются ключевые признаки административной услуги в сфере строительства. Предложено определение понятия «административные услуги в сфере строительства».

Ключевые слова: административные услуги, публичные услуги, административные услуги в сфере строительства, модернизация публичных услуг, управление развитием е-управления.

Public administration of the sphere of provision of administrative services for today is a significant direction of administrative reform and the creation of effective mechanisms for the provision of quality administrative services that meet European standards is one of the priority tasks of public administration. Their implementation is aimed, first of all, at ensuring their rights, freedoms and legitimate interests of citizens and satisfaction of the needs of the population, which, in turn, forms the assessment of the effectiveness of public authorities in the country.

In order to further optimize the mechanism for providing administrative services, the policy of the state should be thought out and built in the appropriate comprehensive analysis of the administrative and legal regulation of public services in accordance with current realities. One of the main directions of improving the provision of administrative services should be to optimize the administrative process.

Creating convenient and accessible conditions for obtaining administrative services is one of the main tasks to be solved by local self-government bodies. After all, the main purpose of the public administration – the provision of services, and the quality of services, each citizen evaluates the competence and goodwill of the authorities. It is important that many measures to improve the quality of administrative services can be implemented on their own initiative by local heads, local deputies, and other officials of local self-government bodies. Mostly, these changes do not require the adoption of new legislation or special support from the central government.

The basis of the idea of a service state and the doctrine of administrative services is the concept of serving a state to a person/citizen. Since the late 1980s, many developed countries, in particular, the United Kingdom, the United States, Canada, the Netherlands, Sweden, Finland, have begun to introduce service models for people oriented towards people, that is, the organization of work of public authorities with citizens on the principles of the private sector. The essence of these changes is to reorient the bureaucratic machine to a more flexible, friendlier system of servicing citizens. At the same time, they began to use the assessment of the work of the authorities, based on expectations and preferences of consumers. Among the criteria for assessing the quality of public (including administrative) services, the following are distinguished: efficiency, timeliness, professionalism, competence, affability, convenience.

Thus, an administrative service in the field of construction is a decentralized public administration, which is carried out in accordance with the law and consists in the creation of its individualized organizational and legal conditions for the realization by individuals and legal entities of their rights concerning: obtaining a building passport; town-planning conditions and restrictions; performance of preparatory works; construction work; acceptance into operation of objects completed by construction depending on the class of consequences (responsibility); obtaining a license for business activities related to the creation of architectural objects; receiving construction projects; inclusion in the register of certified persons; obtaining certificates of confirmation of suitability of new construction products for use in construction.

Key words: administrative services, public services, administrative services in the field of construction, modernization of public services, management of e-government development.

Визначення методів і механізму модернізації державної служби відповідно до принципів роботи Європейського Союзу неможливе без створення умов для отримання населенням країни якісних, своєчасних і релевантних адміністративних послуг. Основою ідеї сервісної держави та доктрини адміністративних послуг є концепція служіння державою людині/громадянину.

Наукові дослідження сфери надання послуг здійснювали вітчизняні вчені, серед яких В. Авер'янов, Р. Войтович, С. Дубенко, М. Білинська, В. Вакулєнко, В. Гарашук, Н. Гнидюк, І. Колісниченко, І. Котюк, І. Колішук, С. Левчук, Н. Нижник, О. Оболенський, Г. Писаренко, Р. Рудніцька, В. Сороко, В. Тимошук, О. Чемерис та ін. Кожен з авторів акцентував увагу на надзвичайно важливому зна-